

1

Verschillende verhalen over mens, natuur en God in de 17de eeuw

- Montaigne (1533–1592) en Telesio (1509-1588) waren bekend en populair in de 17de eeuw, maar het gevecht om de leidende denkwijze vond plaats tussen Descartes (1596-1650) en Spinoza (1632-1677) schrijft Blom. (176).
- Van deze twee wordt Spinoza verbannen door de joden en verboden door de christenen, maar zijn werk wordt heimelijk verspreid en is sinds kort weer populair (v.b. **De vergissing van Descartes** en **Het gelijk van Spinoza**, door Damasio)
- Descartes' verhaal wordt leidend, op een manier die hij met zijn meditatie niet voorzien zal hebben. Hij wordt de basis van het nieuwe denken dat formuleert dat de wereld door ingrijpen van de mensen via wiskunde en mechanica naar de goddelijke orde gevormd moet worden.

Maieutiek_2024_Isis

2

Verlichting en natuur

- Door technieken kan de mens greep krijgen op de natuur.(bird in a air pump) op de wereld en op zichzelf. Vooruitgang is kostbaar, daar te veel bij stil staan remt. (188)
- Kolonialisme,
- Zelfbeheersing t.o.v. de emoties,
- Beheersing van de maatschappij.

Verlichting, Enlightenment, Lumières Aufklärung en Illuminismo zijn verschillende vormen die sommige ideeën met elkaar delen. Theologische concepten blijven bewaard in een nieuwe vorm (Spooknarratieven) (B. 190)

Maieutiek_2024_Isis

3

Wat nemen ze mee? (190-193)

1. Onderwerpen van de aarde,
2. Positie van de mens buiten en boven de natuur,
3. Vooruitgang met verstand (ipv ziel) als motor en methode,
4. Rechtvaardigingsindustrie,
5. Mannen staan boven vrouwen die dichter bij de natuur staan,
6. Mensen met niet witte huidskleur staan dichter bij de natuur,
7. De geschiedenis heeft een doel,
8. Ondanks de secularisatie blijft men het geloof nuttig achten voor het gewone volk, mensen als Wolff die goddeloze vooruitgang zag bij de Chinezen werd hard aangepakt.

Maieutiek_2024_Isis

4

https://unterrichten.zum.de/wiki/Erdbeben_von_Lissabon

Maieutiek_2024_Isis

5

Lissabon 1755

- Soms is er één gebeurtenis die nieuw denken lijkt te veroorzaken, maar het was meer de druppel. Lissabon heeft een aardbeving op Allerheiligen. De vraag: Hoe kan een goede en almachtige God dit toestaan?
- Kant zegt kosmisch bedrijfsongeval (B.199)
- Voltaire ziet de doelloosheid onder ogen (B. 201)
- Herder (B.201) zegt God grijpt niet in.
- Kant verandert wel van mening, maar er blijft een plaats voor het geheime niet door de mens te kennen deel van alles (wereld op en voor zichzelf)
- Wetenschappelijke beheersing van de wereld lijkt de hoogste belofte voor het goede leven.

Maieutiek_2024_Isis

6

Hadot over de Verlichting

- Promethische en Orfische benaderingen raken elkaar.
- Plato in Timaeus wil laten zien hoe de wereld aan ons zou verschijnen als hij gemaakt was naar het model van de Ideeën. (H.177)
- Wat is de overeenkomst met vandaag; de mogelijk andere verklaringen voor dezelfde verschijnvormen en de axioma's,
- Tot in de moderne tijd geldt het idee dat het niet 'Waar' hoeft te zijn, maar het moet de verschijnselen recht doen. (H.182)
- Newton schrijft dat een hypothese onverifieerbaar is. Een theorie kan wel met experimenten geverifieerd worden. Waarheid is 'verbetering van de vergissing' of 'waarheid is de dochter van de tijd'. (H. 183)

Maieutiek_2024_Isis

7

'Vooruitgang van kennis' is eerder bedacht

- Ook bij Seneca is al het idee dat vooruitgang in kennis door opeenvolgende generaties gaat plaatsvinden. (H.191)
- Eleusische heiligdom is een gebied waar riten worden voltrokken eerst door enkelen later door velen waarbij afdaling, ondergang en terugkeer een rol spelen. Het ondergaan is deel van het tot kennis komen.
- Dezelfde devote houding moet de wetenschap ook aannemen in de wereld zegt Seneca. Ook Bacon ziet waarheid als een dochter van de tijd, maar zijn beelden verraden een andere houding; De grijsaard tijd met zeis sleurt de jonge vrouw die waarheid verbeeld uit een grot. (H.194)

Maieutiek_2024_Isis

8

Verlichting en haar thema's

- De conceptualisering van het begrip natuur keert na de renaissance terug naar een meer wereldse, materiele epistemologie.
- Wat blijft is een onderscheid tussen natuur en mens. Zelfs uitzonderingen zoals Rousseau zien geen eenheid van mens en natuur.
- Het overgrote deel van de Verlichting ziet het goede in het verstand en de natuur als iets dat ingetoomd moet worden, dat voor het menselijk bestaan nuttig gemaakt moet worden en waar er sluiers zijn wordt er ontmaskerd, of worden de grenzen van het menselijk kenvermogen onderzocht en waar mogelijk overschreden. (instrumentele waarde)
- Wat we wel voor het eerst kunnen waarnemen is dat er een tegenstroom op gang komt die de gedachte koestert dat de natuur en daarmee ook de menselijke natuur beter is – ook in moreel opzicht- dan de rationale mens. De mens zou zich daardoor moeten laten inspireren. (relationele waarde)
- De intrinsieke waarde is (nog) niet in zicht

Maieutiek_2024_Isis

9

De natuur: op een dag weten we alles?

- Behalve de Romantici zijn er in deze periode vooral geschriften over het absolute verschil tussen rationaliteit en de rest. Rationaliteit wordt gedefinieerd op een Cartesiaanse wijze. Er is een onstoffelijke ratio (res cogitans) en er is de materialiteit (res extensa)
- De werkelijkheid kan worden onderzocht, uit elkaar gehaald en als mensen begrijpen hoe iets zit kan het worden nagemaakt.
- Er is de gedachte dat mensen op een dag alles kunnen kennen. Als Kant daar een stokje voor steekt levert dat in eerste instantie vooral op dat mensen binnen dat wat we kunnen kennen aan de slag gaan. Wittgenstein I markeert het einde van dat tijdperk;
- Wittgenstein I zegt dat waarover we kennis kunnen vergaren doet ertoe, over de rest moeten we zwijgen. Laat de natuur haar geheimen, concludeert Hadot.
- Wittgenstein II is zijn eigen kritiek op dit standpunt Hij komt erachter dat er geen echte objectieve afstand mogelijk is. Tegen de tijd dat we gaan nadenken zitten we al in een wereldbeeld en een taalspel. Ontsluieren kan niet. Ook niet binnen wat wij kunnen kennen met tellen, meten en wegen.
- Hadot vindt in de geschiedenis o.a. Kepler (1571-1630) en Lessing (1729-1781) voorbeelden van denkers die niet dachten dat we ooit de Natuur zouden ontsluiëren. (H.198)

Maieutiek_2024_Isis

10

Vooruitgang is een Matroesjka

- Hadot schrijft in Hst 11 dat er altijd al prometische denkers waren. Maar hij zegt ook dat met Bacon, Descartes, Galilei en Newton een breuk ontstaat in de methode. Alles moet meetbaar en kwantificeerbaar worden. Ingenieurs, zeevaarders en de boekdrukkunst helpen deze gedachte vooruit. Pas later gaat men zien dat er met al dat weten steeds weer iets versluierd blijft. Door te meten en te weten kom je (ook) achter nieuwe vragen. Je weet nu op een nieuwe wijze wat je nog niet weet.
- Of zoals Blom het beschrijft; („)dat wie een geheim opent, met een nieuw geheim wordt geconfronteerd, dat op zijn beurt weer een ander geheim herbergt, en zo verder.”(H.199)

Maieutiek_2024_Isis